

**OLIV TA'LIM TALABALARIDA MILLIY-MADANIY  
QADRIYATLAR VA VATANPARVARLIK MADANIYATINI  
SHAKLLANTIRISHNING FALSAFIY ASOSLARI (TYUTORLIK  
FAOLIYATI MISOLIDA)**

**Qayumova Nafiza Ruziboyevna**

*Tarix*

*Samarqand davlat pedagogika instituti tyutori*

[Ruziboyevnanafiza@gmail.com](mailto:Ruziboyevnanafiza@gmail.com)

**Annotatsiya:** *Mazkur maqolada oliy ta'lim talabalarida milliy-madaniy qadriyatlar va vatanparvarlik madaniyatini shakllantirishning falsafiy-pedagogik asoslari tahlil qilinadi. Globallashuv, axborot makonining kengayishi va ijtimoiy munosabatlarning jadallashuvi sharoitida yoshlarning milliy o'zligini anglash, tarixiy xotira, ma'naviy meros va Vatanga daxldorlik tuyg'usini rivojlantirish muhim vazifalardan biri sifatida qaraladi. Maqolada tyutorlik faoliyatining talabalarning ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga ta'siri, milliy qadriyatlarni yoshlar ongiga singdirishdagi imkoniyatlari hamda vatanparvarlik madaniyatini shakllantirishdagi pedagogik yondashuvlar yoritilgan. Shuningdek, talaba va tyutor o'rtasidagi individual muloqot, tarbiyaviy tadbirlar, ma'naviy-ma'rifiy suhbatlar va ijtimoiy loyihalarning tarbiyaviy ahamiyati ochib berilgan.*

**Kalit so'zlar:** *milliy qadriyat, milliy-madaniy qadriyatlar, vatanparvarlik, vatanparvarlik madaniyati, oliy ta'lim, talaba, tyutorlik faoliyati, ma'naviyat, milliy o'zlik, tarixiy xotira, tarbiya.*

**Kirish**

Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodni har tomonlama yetuk, mustaqil fikrlaydigan, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan yoshlarning dunyoqarashi, fuqarolik pozitsiyasi va

jamiyatdagi ijtimoiy faolligi shakllanayotgan bir davrda ularning milliy-madaniy qadriyatlarga munosabatini rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Milliy-madaniy qadriyatlar xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlar, an'analar, tili, diniy va ma'naviy merosi, san'ati, adabiyoti hamda turmush tarzida namoyon bo'ladi. Ushbu qadriyatlar avlodlar o'rtasidagi ma'naviy bog'liqlikni ta'minlaydi. Yoshlarning mazkur qadriyatlarni anglab yetishi ularning milliy o'zligini shakllantirishga va jamiyat oldidagi mas'uliyatini chuqurroq his qilishiga xizmat qiladi.

Vatanparvarlik esa insonning o'z Vataniga bo'lgan muhabbati, uning tarixini, xalqini va madaniyatini qadrlashi, mamlakat taraqqiyotiga daxldorlikni his etishi hamda jamiyat oldidagi fuqarolik burchini anglashida namoyon bo'ladi. Vatanparvarlik madaniyati faqat hissiy munosabat bilan cheklanmay, bilim, e'tiqod, mas'uliyat va amaliy faoliyatning birligi sifatida namoyon bo'ladi.

Shu nuqtayi nazardan, oliy ta'lim tizimida tyutorlik faoliyatini talabalar bilan individual va guruhviy tarbiyaviy ishlarni olib borishning muhim shakllaridan biri sifatida qarash mumkin. Tyutor talabaning ta'lim jarayoniga moslashuvi, ijtimoiy faolligi, ma'naviy rivojlanishi va shaxsiy muammolarini hal etishida ko'maklashuvchi subyekt sifatida faoliyat yuritadi.

### **Asosiy qism**

Milliy-madaniy qadriyatlar jamiyatning tarixiy taraqqiyoti davomida shakllangan va avloddan avlodga o'tib kelayotgan ma'naviy boyliklar majmuasidir. Ular xalqning o'ziga xosligini belgilaydi hamda shaxsning milliy dunyoqarashi shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Milliy qadriyatlar tarkibiga ona tili, tarixiy meros, urf-odatlar, an'analar, xalq og'zaki ijodi, adabiyot, san'at, milliy bayramlar va axloqiy me'yorlarni kiritish mumkin. Falsafiy nuqtayi nazardan qadriyat tushunchasi inson va jamiyat hayotida muhim ahamiyatga ega bo'lgan ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy mezonlarni ifodalaydi. Qadriyatlar insonning xatti-harakatlari, qarashlari va hayotiy maqsadlariga yo'nalish beradi. Shu sababli yoshlarning qadriyatlar tizimini shakllantirish masalasi nafaqat pedagogik, balki falsafiy muammo sifatida ham muhimdir.

Milliy qadriyatlarni yoshlar ongiga singdirishda tarixiy xotiraning oʻrni katta. Oʻz xalqining tarixini bilgan, ajdodlari yaratgan ilmiy, madaniy va maʼnaviy merosni qadrlagan yosh oʻzining jamiyatdagi oʻrnini chuqurroq anglaydi. Tarixiy shaxslar, olimlar, mutafakkirlar, adiblar va davlat arboblarning faoliyatini oʻrganish talabalarda milliy faxr va masʼuliyat tuygʻularini rivojlantirishga xizmat qiladi. Oliy taʼlim jarayonida vatanparvarlik madaniyatini shakllantirishning muhim jihati talabaning Vatan taraqqiyotidagi shaxsiy rolini anglashidir. Vatanparvarlik faqat Vatan haqida ijobiy fikr bildirish emas, balki oʻz kasbini puxta egallash, halol mehnat qilish, qonunlarga rioya etish, jamiyat manfaatlariga befarq boʻlmaslik va mamlakat rivojiga oʻz hissasini qoʻshishga intilish orqali ham namoyon boʻladi.

Tyutorlik faoliyati ushbu jarayonda muhim tarbiyaviy imkoniyatlarga ega. Tyutor talaba bilan muntazam muloqot qilish orqali uning qiziqishlari, ehtiyojlari va muammolarini oʻrganadi. Individual suhbatlar davomida talabalarning milliy qadriyatlar, Vatan, fuqarolik masʼuliyati va jamiyatdagi oʻrni haqidagi qarashlarini rivojlantirish mumkin. Tyutorlik faoliyatida maʼnaviy-maʼrifiy suhbatlardan foydalanish samarali usullardan biridir. Masalan, “Milliy oʻzlik va zamonaviy yoshlar”, “Vatan ravnaqi — mening masʼuliyatim”, “Ajdodlar merosi va bugungi avlod”, “Milliy qadriyatlar va globallashuv” kabi mavzularda suhbatlar tashkil etish talabalarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

Bunday suhbatlarda tyutor tayyor xulosalarni berishdan koʻra, talabalarning oʻz fikrlarini erkin bayon qilishlariga sharoit yaratishi muhim. Munozara va savol-javoblar orqali talabalar turli nuqtayi nazarlarni tinglaydi, oʻz qarashlarini asoslashni oʻrganadi va milliy qadriyatlarning zamonaviy jamiyatdagi oʻrnini mustaqil tahlil qiladi. Tyutorlik faoliyatida milliy-madaniy tadbirlarni tashkil etish ham muhim ahamiyatga ega. Milliy bayramlar, adabiy-badiiy kechalar, tarixiy obidalarga tashriflar, muzey va teatrlar bilan hamkorlikdagi tadbirlar talabalarning milliy madaniyatga boʻlgan qiziqishini oshiradi. Bunday tadbirlar nazariy bilimlarni amaliy tajriba bilan boyitadi.

Talabalarning ijtimoiy loyihalardagi ishtiroki ham vatanparvarlik madaniyatini shakllantirishning samarali vositalaridan biridir. Mahallalarda

ko'ngilli faoliyat olib borish, ekologik aksiyalarda qatnashish, ehtiyojmand insonlarga yordam berish, yoshlar bilan ishlash kabi faoliyatlar talabalarda jamiyatga foydali bo'lish hissini kuchaytiradi.

Vatanparvarlik madaniyatini shakllantirishda milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligi muhimdir. Milliy qadriyatlarni targ'ib qilish boshqa xalqlarning madaniyatiga nisbatan hurmatsizlikni anglatmasligi kerak. Aksincha, o'z milliy madaniyatini yaxshi anglagan shaxs boshqa xalqlarning madaniyati va qadriyatlariga ham hurmat bilan munosabatda bo'lishi mumkin.

Globallashuv jarayonida yoshlar turli madaniy va axborot ta'sirlariga duch kelmoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali turli qarashlar, g'oyalar va madaniy namunalarning tez tarqalishi yoshlarning dunyoqarashiga ta'sir ko'rsatadi. Bunday sharoitda talabalarda tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va milliy qadriyatlarni anglash qobiliyatini rivojlantirish zarur.

Tyutorning vazifasi talabalarning axborot makonidagi faolligini cheklash emas, balki ularga axborotdan ongli va mas'uliyatli foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat. Milliy qadriyatlar va zamonaviy bilimlarni uyg'unlashtirish orqali talabalarda mustahkam dunyoqarashni rivojlantirish mumkin. Milliy-madaniy qadriyatlarni shakllantirishda ona tilining o'rni ham beqiyosdir. Til milliy tafakkur va tarixiy xotiraning asosiy vositalaridan biridir. Tyutorlik jarayonida talabalarning ona tiliga hurmatini oshirish, ilmiy va badiiy adabiyotlarni o'qishga qiziqtirish, milliy adabiyot namunalari bilan tanishtirish ma'naviy tarbiyaning muhim yo'nalishi hisoblanadi.

Shuningdek, milliy san'at va adabiyotdan foydalanish ham samarali natija beradi. Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, Abdulla Avloniy kabi ijodkorlarning asarlarida milliy o'zlik, ma'rifat, insoniylik, vatanparvarlik va axloqiy mas'uliyat masalalari yoritilgan. Ularning ijodini o'rganish talabalarning ma'naviy dunyosini boyitishga xizmat qiladi.

Tyutorlik faoliyatida individual yondashuv alohida ahamiyatga ega. Har bir talabaning oilaviy muhiti, qiziqishlari, dunyoqarashi va ijtimoiy tajribasi turlicha bo'lganligi sababli tarbiyaviy ishlarni bir xil shaklda tashkil etish har doim ham

kutilgan natijani bermaydi. Tyutor talabani shaxs sifatida hurmat qilgan holda uning fikrini tinglashi va tarbiyaviy ta'sirning mos shakllarini tanlashi lozim.

Vatanparvarlik madaniyatini shakllantirishda amaliy faoliyat nazariy targ'ibotdan kam ahamiyatga ega emas. Talabaning universitet hayotidagi faol ishtiroki, jamoat ishlarida qatnashishi, ijtimoiy loyihalarni amalga oshirishi va o'z tashabbuslarini ilgari surishi unda fuqarolik mas'uliyatini shakllantiradi.

Shu bilan birga, tyutor va talaba o'rtasidagi ishonchli munosabat tarbiyaviy jarayonning samaradorligini oshiradi. Talaba o'z fikrini erkin bildiradi, savol bera oladigan va o'z muammolarini ochiq muhokama qila oladigan muhitda tarbiyaviy ta'sir yanada samarali kechadi.

Demak, tyutorlik faoliyati oliy ta'limda faqat akademik jarayonni qo'llab-quvvatlash vositasi emas, balki talabaning ijtimoiy, ma'naviy va fuqarolik jihatdan rivojlanishini ta'minlovchi muhim tarbiyaviy mexanizm sifatida ham namoyon bo'ladi.

### **Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, oliy ta'lim talabalarida milliy-madaniy qadriyatlar va vatanparvarlik madaniyatini shakllantirish murakkab, ko'p qirrali va uzluksiz jarayondir. Ushbu jarayonning falsafiy asosini inson, jamiyat, qadriyat, milliy o'zlik, tarixiy xotira va fuqarolik mas'uliyati kabi tushunchalarning o'zaro aloqasi tashkil etadi. Tyutorlik faoliyati esa mazkur jarayonni amaliy jihatdan tashkil etish uchun muhim imkoniyat yaratadi. Individual suhbatlar, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, milliy madaniyatga oid loyihalar, muzey va tarixiy obidalariga tashriflar, ijtimoiy faoliyatlar hamda ijodiy uchrashuvlar orqali talabalarning milliy qadriyatlarga munosabatini rivojlantirish mumkin.

Kelgusida tyutorlik faoliyatida vatanparvarlik tarbiyasining zamonaviy va interfaol shakllaridan kengroq foydalanish, talabalarni ijtimoiy loyihalarga jalb etish, milliy-madaniy merosni raqamli vositalar orqali targ'ib qilish hamda talabalarning mustaqil tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash maqsadga muvofiqdir.

Eng muhimi, vatanparvarlikni faqat nazariy tushuncha sifatida emas, balki talabaning kundalik hayoti, ta'limi, kasbiy faoliyatga tayyorgarligi va jamiyatdagi

amaliy ishtiroki bilan bog'lash lozim. Shundagina milliy-madaniy qadriyatlarni anglagan, o'z Vatanining kelajagiga daxldorlikni his qiladigan va ijtimoiy mas'uliyatli yoshlarni tarbiyalash imkoniyati kengayadi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008. — 176 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. — Toshkent: O'zbekiston, 2021. — 464 b.
3. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. — Toshkent: O'qituvchi, 1992. — 160 b.
4. Yo'ldoshev J.G'., Hasanov S. Pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2009. — 252 b.
5. Quronov M. Milliy tarbiya. — Toshkent: Ma'naviyat, 2007. — 240 b.
6. Ochilov M. Muallim — qalb me'mori. — Toshkent: O'qituvchi, 2001. — 432 b.